

УДК 94:[336:24.07:343.51]«192»

DOI <https://doi.org/10.32782/2307-7778/2024.2.7>

Олександр ДОБРЖАНСЬКИЙ

доктор історичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри історії України

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича вул. Кафедральна, 2, м. Чернівці, Україна, 58000 (o.dobrzhanskiy@chnu.edu.ua)

Oleksandr DOBRZHANSKY

Doctor of Historical Sciences, Professor, Acting Head of the Department of History of Ukraine Chernivtsi National Yuriy Fedkovich University St. 2, Cathedral, Chernivtsi, Ukraine, 58000 (o.dobrzhanskiy@chnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3817-188X>

БОРОТЬБА «ДИРЕКЦІЇ МИТ У ЛЬВОВІ» З ФАЛЬШИВОМОНЕТНИЦТВОМ (1920-І РР.)

Анотація. Мета статті полягає в аналізі організаційних заходів та правових механізмів, які використовувалися «Дирекцією мит у Львові» для протидії розповсюдженню фальшивих грошей у 1920-х рр. У дослідженні здійснено аналіз ролі державних інституцій, таких, як-от: митні органи, у забезпеченні економічної стабільності та захисті національної валюти від фальсифікації. **Методологія дослідження** передбачала використання таких основних методів: історичного – для дослідження подій і явищ в їх хронологічному розвитку, відновлення історичного контексту діяльності «Дирекції мит у Львові» в боротьбі з фальшивомонетництвом; порівняльного – з метою зіставлення боротьби з фальшивомонетництвом у Львові з аналогічними процесами в інших регіонах Польщі, що дало змогу зрозуміти особливості та ефективність заходів, вжитих «Дирекцією мит у Львові»; правового аналізу законодавства та нормативних актів, які регулювали боротьбу з фальшивомонетниками, а також правові засоби, якими користувалися митні органи та суди в цей період; соціально-економічний аналізу для дослідження впливу фальшивомонетництва на економіку Польщі та загальний соціально-економічний стан у 1920-х рр.; статистичного аналізу для збирання і обробка статистичних даних про кількість затриманих фальшивомонетників, кількість вилучених фальшивих грошей та ефективність заходів боротьби. **Наукова новизна** задекларованої проблематики полягає в тому, що боротьба «Дирекції мит у Львові» з фальшивомонетниками практично не вивчалася в українській історіографії. Тим не менше, висвітлення таких локальних тем дає можливість заповнити прогалини у вивченні соціально-економічної історії у 1920-х рр. Дослідження боротьби митних структур Польщі з фальшивомонетниками дозволяє глибше зрозуміти економічні проблеми, що виникали на тлі інфляції та нестабільної політичної ситуації в цей час. Вивчення архівних документів, наказів, інструкцій, а також конкретних випадків викриття фальшивомонетників дозволяє відкрити нові аспекти роботи митних органів у досліджуваній період. Загалом, наукова новизна ґрунтується на комплексному аналізі окресленої теми з використанням широкого спектра архівних джерел, а також інтерпретації цієї проблеми у контексті соціально-економічних та політичних умов того часу. **Висновки.** У повоєнний період Центрально-Східна Європа переживала економічну і політичну нестабільність, тому поширення фальшивих грошей стало серйозною проблемою для державних установ. «Дирекція мит у Львові» відіграла важливу роль у виявленні та нейтралізації схем фальшивомонетництва. Завдяки співпраці з іншими державними органами (поліцією, судами, банками), митні структури протистояли поширенню фальшивих грошей через кордони Польщі. Для боротьби з фальшивомонетниками застосовувалися різні методи, включаючи огляд товарів і документів на митницях, використання спеціальних експертів для ідентифікації підроблених купюр, а також впровадження більш жорстких покарань для злочинців. Ці заходи дозволили знизити масштаби фальшивомонетництва в регіоні. Фальшиві гроші мали руйнівний вплив на місцеву економіку, сприяли знеціненню валюти, підірвали довіру громадян до фінансової системи. Уряд і митні органи запроваджували жорсткі заходи контролю за незаконним обігом фальшивих грошей. Хоча боротьба з фальшивомонетниками була певною мірою успішною, завдяки посиленню митного контролю, все ж таки залишалося чимало викликів, які так і не вдалося подолати.

Ключові слова: «Дирекція мит у Львові», фальшивомонетництво, національна валюта, економічна стабільність, контрабанда.

THE FIGHT OF «THE DIRECTORATE OF CUSTOMS IN LVIV» WITH COUNTERFEITS (1920S)

Abstract. *The purpose of the article is to analyze the organizational measures and legal mechanisms that were used by the «Directorate of Customs in Lviv» to counter the spread of counterfeit money in the 1920s. The study analyzes the role of state institutions, such as: customs authorities, in ensuring economic stability and protection of the national currency against counterfeiting. The research methodology involved the use of the following basic methods: historical – for the study of events and phenomena in their chronological development, restoration of the historical context of the activities of the «Directorate of Customs in Lviv» in the fight against counterfeiting; comparative – in order to compare the fight against counterfeiting in Lviv with similar processes in other regions of Poland, which made it possible to understand the peculiarities and effectiveness of the measures taken by the «Directorate of Customs in Lviv»; legal analysis of legislation and regulatory acts that regulated the fight against counterfeiters, as well as legal means used by customs authorities and courts during this period; socio-economic analysis to study the impact of counterfeiting on the economy of Poland and the general socio-economic condition in the 1920s; statistical analysis for the collection and processing of statistical data on the number of detained counterfeiters, the amount of seized counterfeit money and the effectiveness of countermeasures. The scientific novelty of the declared problem lies in the fact that the struggle of the «Directorate of Customs in Lviv» with counterfeiters has practically not been studied in Ukrainian historiography. Nevertheless, the coverage of such local topics makes it possible to fill the gaps in the study of socio-economic history in the 1920s. The study of the struggle of the customs structures of Poland with counterfeiters allows a deeper understanding of the economic problems that arose against the background of inflation and the unstable political situation at that time. The study of archival documents, orders, instructions, as well as specific cases of exposure of counterfeiters allows us to discover new aspects of the work of customs authorities in the period under study. In general, scientific novelty is based on a comprehensive analysis of the outlined topic using a wide range of archival sources, as well as the interpretation of this problem in the context of the socio-economic and political conditions of that time. Conclusions. In the post-war period, Central and Eastern Europe experienced economic and political instability, so the spread of counterfeit money became a serious problem for government institutions. «Directorate of Customs in Lviv» played an important role in detecting and neutralizing counterfeiting schemes. Thanks to cooperation with other state bodies (police, courts, banks), customs structures resisted the spread of counterfeit money across the borders of Poland. Various methods have been used to combat counterfeiters, including the inspection of goods and documents at customs, the use of special experts to identify counterfeit bills, and the introduction of tougher penalties for criminals. These measures made it possible to reduce the scale of counterfeiting in the region. Counterfeit money had a devastating effect on the local economy, contributed to the devaluation of the currency, and undermined citizens' confidence in the financial system. The government and customs authorities introduced strict measures to control the illegal circulation of counterfeit money. Although the fight against counterfeiting has been somewhat successful, thanks to the strengthening of customs control, there are still many challenges that have not been overcome.*

Key words: *«Directorate of Customs in Lviv», counterfeiting, national currency, economic stability, smuggling.*

Постановка проблеми. Фальшивомонетництво у 1920-х рр. становило серйозну загрозу для економіки та фінансової системи Польщі. Поширення фальшивих грошей підірвало довіру до національної валюти та створювало додаткові проблеми для державних органів, відповідальних за митний контроль і фінансову стабільність. У повоєнний період Польща опинилася у складній соціально-економічній ситуації, характерній для всієї Центрально-Східної Європи. Економічна нестабільність, зростання інфляції та девальвація національної валюти створювали сприятливі умови для розповсюдження фальшивих грошей. У 1920-х рр. митні органи, зокрема «Дирекція мит у Львові», виконували не тільки роль контролю за переміщенням товарів і капіталів через кордон, але й були важливим інструментом державної боротьби з економічними злочинами, серед яких фальшивомонетництво займало особливе місце. Важливим аспектом проблеми є аналіз організаційної структури митної служби та методів її роботи у протидії

фальшивомонетництву. Необхідно дослідити, якими ресурсами, знаннями та технологіями володіла «Дирекція мит у Львові» для боротьби з підробкою грошей, а також як вони співпрацювали з іншими державними органами, такими як поліція, фінансові інспекції та судові установи. Ще одним важливим питанням є вивчення того, як фальшиві гроші потрапляли до Польщі з інших країн через митні кордони. Вивчення цієї проблеми дозволяє зрозуміти, як уряд, Міністерство фінансів та «Дирекція мит у Львові» реагували на такі виклики, які зміни впроваджували для зміцнення фінансової стабільності і боротьби з економічними злочинами.

Мета статті полягає в аналізі організаційних заходів та правових механізмів, які використовувалися «Дирекцією мит у Львові» для протидії розповсюдженню фальшивих грошей у 1920-х рр. У дослідженні здійснено аналіз ролі митних органів у забезпеченні економічної стабільності та захисті національної валюти від фальсифікації.

Аналіз досліджень та публікацій. Задекларована проблематика українськими дослідниками практично не вивчалася. Натомість безпосередньо чи частково дотичними до тематики є праці польських науковців. Зокрема, Болеслава Шпренгеля про фальсифікацію грошей (банкнот і монет), чеків і ощадних книжок у Польщі в 1918–1939 рр. [1, s. 569–601]. Частково використано працю Яцека Єрщина про модель державної поліції, що склалася в перше десятиліття функціонування Другої Речі Посполитої [2, s. 111–140] та інших авторів. Джерельна база представлена архівними матеріалами Центрального державного історичного архіву України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України), фонд 162 «Дирекція мит, м. Львів. 1922–1939 рр.» [3–11]; публікаціями у «Dziennik Praw Państwa Polskiego» [12], «Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej» [13, s. 252; 14; 15, s. 2153–2175] тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 1920-і р. фальшивомонетництво загрожувало економічній стабільності міжвоєнної Польщі. Основне завдання «Дирекції мит у Львові» полягало в контролі і забезпеченні законності в сфері фінансів, зокрема за незаконним обігом фальшивих грошей. Причинами виникнення фальшивомонетництва слугувала фінансова нестабільність, економічна криза, неврегульованість фінансової системи, відсутність чітких правил і механізмів у сфері грошового обігу, що створювало сприятливі умови для поширення фальшивомонетництва.

5 лютого 1919 р. на підставі декрету Ради Міністрів запроваджено грошову одиницю польської валюти «Lecz», сота частина якої отримала назву «grosz». Виконання розпорядження покладено на Міністерство фінансів [13, s. 252]. Натомість 28 лютого 1919 р. ухвала Сейму передбачала запровадження польської грошової одиниці «zloty», сота частина якого називалася «grosz». Відповідно втрачалася чинність декрету від 5 лютого 1919 р. щодо назви польської одиниці «Lecz» [12]. З 26 вересня 1922 р. офіційна вартість 1 злотого (далі – зл.) становила $1/3^{100}$ кг золота 900 проби. Це розпорядження вступало в силу з часу публікації одночасно з виплатою 8 % державної позики в національній валюті за 1922 р. [14]. 18 червня 1924 р. тарнопільський воєвода повідомляв про обмін польських марок на злоті [6, s. 7].

Цілком закономірно, що, зважаючи на складність фінансової ситуації, забезпечити захищеність грошової одиниці було доволі складно. Це пов'язано з високим рівнем фальшування, відсутністю достатньої кількості працівників, які могли б проводити експертизу грошей, неефективності фіскальних органів країни тощо. Найбільше підробляли національні валюти США та Німеччини, що мали на той час значний попит через їх високий курс до національної польської валюти. Так, Міністерство фінансів інформувало «Дирекцію мит у Львові» про те, що в разі виявлення будь-якої доларової банкноти США необхідно негайно повідомляти Генеральне консульство США у Варшаві та відповідне поліцейське відділення. При цьому в Міністерстві фінансів зазначали, що номери цих банкнот перераховані у циркулярі в порядку останніх чотирьох цифр [12, арк. 30]. Зокрема, до Міністерства фінансів Другої Речі Посполитої

зверталось Генеральне консульство Північної Ірландії у Варшаві з проханням про співпрацю установ і відомств, підпорядкованих йому, оскільки виявлено фальшиві доларові купюри США, сплачені сином полковника Чарльза А. Ліндфсерга як викуп за викрадення його сина, при цьому надсилалася певна кількість циркулярів із зазначенням номерів цих банкнот [12, арк. 33]. Міністерство фінансів просило підпорядкований особовий склад митних органів «Дирекції мит у Львові» звернути увагу на проведення заходів щодо виявлення осіб, які вчинили викрадення і надіслати до підпорядкованих управлінь зразки фальшованих банкнот [12, арк. 33].

Ситуація змінилася восени 1923 р., зважаючи на різницю у валютах, однак окремі випадки контрабанди фальсифікованої валюти фіксувалися митною вартою, тому «...менш суворий нагляд за кордоном був би можливий, але його повне скасування є недоцільним...» [3, арк. 76]. Так, «Дирекція мит у Львові» отримала звернення Бернарда Шмера, громадянина Франції, щодо обмінного курсу франків на злоті через неналежне виконання конвекційного мита на товари, які він перевозив: штори та ковдри. У резолюції повідомлялося не брати його скаргу до уваги [5, арк. 74].

Серйозної ваги «Дирекція мит у Львові» надавала боротьбі з фальшивомонетниками, які підробляли національну валюту Польщі. Міністерство внутрішніх справ інформувало митні органи, що орієнтовно 10 травня 1924 р. з'явилися в обігу 10 млн марок польських, викрадених з державного підприємства. Оскільки вони не були пронумеровані, то фальшивомонетники проставляли номери в ручному режимі за допомогою нумератора або гумового штампку. Однак їх нумерація та колір суттєво різнилися від справжніх синіх купюр темно-сірим або зеленим кольором [7, s. 1–2]. 11 червня 1924 р. Міністерство внутрішніх справ повідомляло «Дирекцію мит у Львові» про те, що в обігу з'явилися фальшиві банкноти 1 млн зл, оприлюднені різними особами при оплаті ними певних фінансових зобов'язань, як-от: на поштамті, вокзалах, у нотаріуса тощо. Наголошувалося, що підроблені банкноти друкували на звичайному папері, без водяних знаків, нечітко. Відомо, про випуск таких серій: L 686131, D 8231234, D 295396, D 8713196, D 8713496, D 1968717 та F 0938231 [8, s. 2].

Підроблений банківський квиток номіналом 20 зл. від 15 липня 1924 р. вилучено у відділенні польського банку в Львові. Підробку виготовлено на звичайному щільному папері. Імітація водяного знаку, виконана тисненням; папір тонший у рельєфних ділянках і помітний, якщо піднести його до світла, імітуючи водяний знак. Зображення Тадеуша Костюшка заштриховано неправильно, синій колір сильніший, через що «...обличчя не таке жваве, як на автентичному квитку. Дрібний шрифт у написах: «ПРЕЗИДЕНТ БАНКУ» «ГОЛОВНИЙ ДИРЕКТОР» виконано неточно. Цифри номерів і порядкові букви відрізнялися. Заливка білого орла сіро-блакитна, оперення крил не таке яскраве, як на справжньому квитку. Око і дзьоб орла виконано по-іншому» [9, арк. 18].

«Bank Polski» інформував «Дирекцію мит у Львові» про вилучення підроблених банкнот номіналом 20 зл. Фальшивку виготовили на звичайному папері з водяним знаком. Фінансова установа повідомляла, що через невідповідний підбір фарб і штрихування образу Т. Костюшка була інша експресія, чотири штрихові лінії на лівому плечі портрета та крапки трохи нижче рамки чітко видно на підробленій банкноті. Загалом підробка була доволі якісною [10, арк. 52 зв.]. «Gazeta Lwowska» повідомляла, що на ринках Лодзя знайдено підроблені купюри в розмірі 20 зл. в селі Чарноцин під Потрковим державна поліція виявила цех з виробництва фальшивих грошей, обладнаний професійною технікою. В результаті проведеної операції затримано чотирьох фальшивомонетників. Очікувалися подальші арешти [11, s. 1].

За даними Б. Шпренгеля, у Варшаві у 1925 р. – зафіксовано 65 випадків фальшування грошей, викрито – 38; у 1926 р. – знайдено 89 випадків фальшування грошей, викрито – 60;

у 1927 р. зафіксовано 66 випадків фальшування грошей, викрито – 589; у 1928 р. – зафіксовано 388 випадків фальшування грошей, викрито – 204 [1, s. 573]. З метою захисту національної валюти, «Bank Polski» повідомляв «Дирекцію мит у Львові» про те, що з 1 березня 1927 р. вводилася в обіг 50-ти зл. банкноти другого випуску з білого грубого паперу. Вони різнилися тим, що мали, з одного боку, широке недруковане поле з водяним знаком із зображенням короля Стефана Баторія, а над ним цифра 50, а внизу аббревіатура «злотий». Зображення лицьового боку обрамлено прямокутною рамкою з тлом, в кутах якої сірими квадратами розміщено цифру 50, а на першій довжині верхньої рамки подано напис «п'ятдесят злотих». Серійний номер розташовувався ліворуч, семизначний номер праворуч [9, арк. 95].

Зважаючи на складність боротьби з фальшивомонетниками, підписано «KONWENCJA MIĘDZY Narodowa o zwalczaniu fałszowania pieniędzy, podpisana w Genewie dnia 20 kwietnia 1929 r. wraz z protokołem oraz protokół fakultatywny, podpisany tegoż dnia w Genewie» [15, s. 2153–2175]. У частині першій йшлося про те, що підписанти Міжнародної конвенції визнають її положення як «...найефективніший засіб в сучасних умовах боротьби з фальшивомонетництвом і фальшивими грошима» [15, s. 2158]. Окрім того, важливим було розуміння того, що паперові гроші, банківські облигації та дорогоцінні метали мали однакову вартість як і валюта, згідно з обмінним курсом [15, s. 2159], що мало б призупинити процес фальшування національної валюти.

Висновки. У 1920-х рр. фальшивомонетництво стало однією з ключових проблем, що негативно впливала на економічну стабільність Польщі, підривало довіру до національної валюти та ускладнювало фінансову діяльність. «Дирекція мит у Львові» відіграла важливу роль у боротьбі з фальшивомонетництвом, протидіяла розповсюдженню підроблених грошових знаків. Боротьба з фальшивомонетництвом у 1920-х рр. вимагала тісної співпраці між різними державними структурами, включаючи митні органи, поліцію, судову систему. Ця взаємодія дозволяла координувати дії та більш ефективно протидіяти фальшивомонетництву.

Література

1. Sprenkel B. Fałszerstwa pieniędzy (banknotów i bilonu) oraz czeków i książeczek oszczędnościowych w Polsce w latach 1918–1939. *Archiwum kryminologii*. Tom XXXIV/2012. S. 569–601.
2. Jerschina J. Model policji państwowej ukształtowany w pierwszym dziesięcioleciu istnienia II Rzeczypospolitej. *Scripta historica*. Rok 2018. Nr 24. S. 111–140.
3. Звіт про діяльність митниці у м. Снятині (с. Залуче), том II. ЦДАЛ України. Ф. 162. Оп. 1. Спр. 8. 103 арк.
4. Обіжники та розпорядження Міністерства фінансів і Дирекції мит у м. Львові, том VII. ЦДАЛ України. Ф. 162. Спр. 74. 98 арк.
5. W sprawie fałszywych banknotów po 10.000.000 marek. *Dziennik Urzędowy Województwa Tarnopolskiego*. 1 sierpnia 1924. S. 1–2.
6. Przedmiot: Fałszywe banknoty 1 miljonowe. *Dziennik Urzędowy Województwa Tarnopolskiego*. 1 sierpnia 1924. S. 2.
7. Обіжники Міністерства фінансів і Дирекції мит про порядок стягнення мита з закордонних посилок, том II. ЦДАЛ України. Ф. 162. Оп. 1. Спр. 101. 115 арк.
8. Обіжники Міністерства фінансів і Дирекції мит про порядок стягнення мита з закордонних посилок, том I. ЦДАЛ України. Ф. 162. Оп. 1. Спр. 100. 107 арк.
9. Arestowanie fałszerzy. *Gazeta Lwowska*. 5 sierpnia 1926. S. 1.
10. Обіжники Міністерства фінансів і Дирекції мит про порядок стягнення мита з закордонних посилок, том II. ЦДАЛ України. Ф. 162. Оп. 1. Спр. 101. 115 арк.
11. Обіжники і розпорядження з організаційних питань. ЦДАЛ України. Ф. 162. Оп. 1. Спр. 24. 33 арк.
12. Ustawa z dnia 28 lutego 1919 r. w sprawie nazwy monety polskiej. *Dziennik Praw Państwa Polskiego*. 1919. Nr. 20. Poz. 230.

13. Dekret w przedmiocie jednostki monetarnej waluty polskiej. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. 1919 r. Nr. 14. Poz. 174. S. 252.

14. Ustawa z dnia 26 września 1922 r. w przedmiocie uzupełnienia art. 1 ustawy z dnia 28 lutego 1919 r. w sprawie nazwy monety polskiej. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. 1922 r. Nr. 83. Poz. 740.

15. KONWENCJA MIĘDZYNARODOWA o zwalczaniu fałszowania pieniędzy, podpisana w Genewie dnia 20 kwietnia 1929 r. wraz z protokołem oraz protokół fakultatywny, podpisany tegoż dnia w Genewie. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. 17 listopada 1934. Poz. 919. Nr. 102. S. 2153–2175.

References

1. Sprengel, B. (2012). Fałszerstwa pieniędzy (banknotów i bilonu) oraz czeków i książeczek oszczędnościowych w Polsce w latach 1918–1939 [Counterfeiting of money (banknotes and coins) and of checks and savings books in Poland in the years 1918–1939]. *Archiwum kryminologii*. Tom XXXIV, S. 569–601. [in Polish]

2. Jerschina, J. (2018). Model policji państwowej ukształtowany w pierwszym dziesięcioleciu istnienia II Rzeczypospolitej [The model of the state police formed in the first decade of the existence of the Second Polish Republic]. *Scripta historica*. Nr. 24, S. 111–140. [in Polish]

3. Zvit pro diialnist mytnytsi u m. Sniatyni (s. Zaluche), tom II [Report on the activities of the customs office in Sniatyni (Zaluche village)]. *TsDIAL Ukrainy*. F. 162. Op. 1. Spr. 8. 103 ark.

4. Obizhnyky ta rozporiadzhennia Ministerstva finansiv i Dyreksii myt u m. Lvovi, tom VII [Circulars and orders of the Ministry of Finance and the Directorate of Customs in Lviv]. *TsDIAL Ukrainy*. F. 162. Spr. 74. 98 ark.

5. W sprawie fałszywych banknotów po 10.000.000 marek (1924, 1 sierpnia) [In the case of counterfeit banknotes of 10,000,000 marks]. *Dziennik Urzędowy Województwa Tarnopolskiego*. S. 1–2. [in Polish]

6. Przedmiot: Fałszywe banknoty 1 miljonowe (1924, 1 sierpnia) [Subject: Counterfeit 1 million banknotes]. *Dziennik Urzędowy Województwa Tarnopolskiego*. S. 2. [in Polish]

7. Obizhnyky Ministerstva finansiv i Dyreksii myt pro poriadok stiahnennia myta z zakordonnykh posylok, tom II [Circulars of the Ministry of Finance and the Directorate of Customs on the procedure for collecting customs duties on foreign parcels]. Volume II *TsDIAL Ukrainy*. F. 162. Op. 1. Spr. 101. 115 ark.

8. Obizhnyky Ministerstva finansiv i Dyreksii myt pro poriadok stiahnennia myta z zakordonnykh posylok, tom I [Circulars of the Ministry of Finance and the Directorate of Customs on the procedure for collecting customs duties on foreign parcels, volume I]. *TsDIAL Ukrainy*. F. 162. Op. 1. Spr. 100. 107 ark.

9. Arestowanie fałszerzy (1926, 5 sierpnia) [Arrest of counterfeiters]. *Gazeta Lwowska*. S. 1. [in Polish]

10. Obizhnyky Ministerstva finansiv i Dyreksii myt pro poriadok stiahnennia myta z zakordonnykh posylok, tom II [Circulars of the Ministry of Finance and the Directorate of Customs on the procedure for collecting customs duties on foreign parcels, volume II]. *TsDIAL Ukrainy*. F. 162. Op. 1. Spr. 101. 115 ark.

11. Obizhnyky i rozporiadzhennia z orhanizatsiinykh pytan [Circulars and orders on organizational issues]. *TsDIAL Ukrainy*. F. 162. Op. 1. Spr. 24. 33 ark.

12. Ustawa z dnia 28 lutego 1919 r. w sprawie nazwy monety polskiej (1919). [Act of 28 February 1919 on the name of the Polish coin]. *Dziennik Praw Państwa Polskiego*. Nr. 20. Poz. 230. [in Polish]

13. Dekret w przedmiocie jednostki monetarnej waluty polskiej (1919) [Decree on the monetary unit of the Polish currency]. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. Nr. 14, Poz. 174, S. 252. [in Polish]

14. Ustawa z dnia 26 września 1922 r. w przedmiocie uzupełnienia art. 1 ustawy z dnia 28 lutego 1919 r. w sprawie nazwy monety polskiej (1922) [Act of 26 September 1922 on supplementing Article 1 of the Act of 28 February 1919 on the name of the Polish coin]. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. Nr. 83, Poz. 740. [in Polish]

15. Konwencja międzynarodowa o zwalczaniu fałszowania pieniędzy, podpisana w Genewie dnia 20 kwietnia 1929 r. wraz z protokołem oraz protokół fakultatywny, podpisany tegoż dnia w Genewie (1934, 17 listopada) [International convention for the Suppression of Counterfeiting Currency, signed at Geneva on 20 April 1929, together with the Protocol and the Optional Protocol signed at Geneva on the same day]. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. Poz. 919, Nr. 102, S. 2153–2175. [in Polish]